

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Збірка статей

випуск 3

Харків ХДІК 1993

Чорльоніса, імпресіоністів/. Зрештов, ідея синтезу музики і світла пронизує всю творчість геніального О.Скрябіна /згадаємо хоча б "Прометея"/.

Отже, все це свідчить, що взаємодія музики і образотворчого мистецтва сприяє їх подальшому розквіту і взаємозбагаченню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стоковський Л. - Музика для всіх нас. - М.; 1963. - С. 48.
2. Ванслов В. Образотворче мистецтво і музика. - Л., 1993.
3. Вахраньов Ю. національні особливості творчості І.Шамо //Укр.музикознавство. - Вип.5., - К., 1969.
4. Клім В. Українська радянська фортепіанна музика. - К., 1980.
5. Невенчаная Т. Шамо. - К., 1982.

Н.М.Кушнарєнко
Г.В.Бабєнко

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ /ІХ - ПОЧАТОК ХХ СТ./

У розвитку краєзнавчих фондів бібліотек України можна простежити чотири самостійні етапи, характерні певною специфікою. Перший - ІХ - кінець ХУ ст.; другий - кінець ХУ-ХУІ ст.; третій - ХУІІІ ст.; четвертий - ХІХ - початок ХХ ст.

Перший етап /ІХ - кінець ХУ ст./ характерний тим, що формування краєзнавчих фондів здійснювалося, в основному, у напрямі складання і збирання місцевих рукописів, а також усього зберігання разом з іншими матеріальними цінностями.

Існує думка, що перші спроби формування краєзнавчих фондів бібліотек в країні з'явилися в XI ст. /15, с.11-12/. Однак останні дослідження дозволяють стверджувати, що становлення краєзнавчої традиції в історії українських бібліотек сягає IX ст., разом із розвитком освіти і появою писемності в Київській Русі /7, с.5/. Саме в роки освітньої діяльності Ярослава Мудрого були створені бібліотеки при Київському та Новгородському Софійському соборах, в яких збиралися і зберігалися стародавні рукописи місцевого і південного походження /3, с.21/. Крім того, в часи хрещення Русі були відкриті перші школи у Києві та інших містах, в яких, поряд з навчальною літературою, збиралися й літописи, значну частину яких складали відомості про прилеглі до монастирів місцевості. Нарешті, в XI ст. у давньоруській державі зникли перші приватні бібліотеки, в яких також збиралися місцеві літописи, грамоти князів, записи різноманітних внесків, описи місцевих подій тощо. Проте основними збирачами місцевих літописів, хронік подій, житій місцевих святих і проповідників були монастирські бібліотеки.

Перший етап формування краєзнавчих фондів бібліотек можна назвати прабібліотечним, оскільки установи, в яких збиралися краєзнавчі документи, бібліотеками з погляду сучасності можна вважати умовно. Це були своєрідні архіви-бібліотеки, де літописи та інші писемні документи зберігалися разом з іншими матеріальними цінностями місцевого походження. Тільки пізніше, у зв'язку з розвитком книгодрукування та ростом обсягу документації, ці установи одержали назву книгоховищ. Давньоруські бібліотекарі не тільки збирали готові примірники місцевих літописів та інших документів місцевого змісту та походження, але й самі складали літописи чи їхні зводи, а також переписували книги /4, с.6/. Та все ж основною функцією бібліотек було книгозбирання та книгозберігання. Тільки з середини XIII до XV ст. Київська Русь пережила 160 війн із зовнішніми ворогами. З літописів, що збереглися, відомо про загибель багатьох рукописних книг під час пожег у монастирях Володимирів, Києва, Іскова, Ростова та ін. /4, с.16; 5, с.143/. Нарешті, в цей час з'являються перші спроби осліку писемних цінностей, започатковується створення описів монастирських бібліотек,

які стали прообразами сучасних облікових документів та каталогів. У описах, поряд з іншою, відбивалася і краєзнавча література. Таким чином, формування краєзнавчих фондів в Україні бере початок ще з часів Київської Русі і пов'язане, головним чином, з діяльністю бібліотек монастирів і соборів: Київського, Володимир-Волинського, Галицького, Переяслава-Хмельницького, Чернігівського та ін. Для наступних етапів розвитку краєзнавчих фондів велике значення має накопичений ними досвід по збиранню та зберіганню документів місцевого змісту та походження.

З кінця XV ст. починається другий етап розвитку краєзнавчих фондів українських бібліотек, який тривав до початку XVII ст. У характерною особливістю цього етапу є накопичення бібліотеками досвіду придбання та зберігання друкованих краєзнавчих видань. В цей час бібліотеки відокремлюються від архівів і спрямовують свої зусилля на збиранні писемних рукописних і друкованих видань. Монастирські бібліотеки, як і раніше, посідають провідне місце у бібліотечному краєзнавстві. Однак поряд з ними виникають бібліотеки при державних установах і місцевих закладах, зростає кількість приватних бібліотек. У складі їх фондів певний процент складають краєзнавчі видання, ріст обсягу яких зумовлений здійснюваним у кінці XVI ст. валовим описом земель, розширенням місцевого ремесла, торгівлі, освіти, культури.

Головним напрямом формування краєзнавчих фондів є книгозбирання та книгозберігання. Однак розширюється видовий склад краєзнавчих збірок. Крім літописів, збираються друковані книги і хронографи, грамоти і креслення місцевостей України, з'являються картографічні видання /14, с.37/. У монастирях, розміщених у різних місцевостях, крім книжок, типових для фондів всіх монастирських бібліотек, була ширше представлена "місцева" література /2, с.19/. Аналіз фондів монастирських бібліотек того часу дозволив В.О.Ключевському дійти висновку, що вони слушно відображали краєзнавчі інтереси читачів /5, с.397/. Багатьом периферійним бібліотекам навіть вдалося зібрати більш повні збірки видань про економічне і культурне життя окремих місцевостей, ніж центральним. Так, коли в 1626 р. згоріла бібліотека при Посольському приказі в Москві, то були направлені дяки у провінції для зняття копій з книжок, які були зібрані у місцевих бібліотеках /4, с.62/.

Збільшення обсягу і розширення видового складу видань місцевого змісту та походження потребували пошуку особливих форм зберігання "місцевої" частини фонду. Поряд зі збиранням та зберіганням у цей час широкого розповсюдження набуло складання описів чи зводів бібліотек, у яких знайшли відбиття і краєзнавчі документи /6, с.23/. Перші описи монастирських бібліотек мали характер облікових інвентарів і були призначені переважно для зберігання фондів, а не для розкриття його змісту перед читачами. Однак вони були першою формою виділення краєзнавчих видань за допомогою бібліографічного методу. Отже, в ХУІ - на початку ХІІІ ст. бібліотечне краєзнавство в Україні починає формуватися як самостійний напрям діяльності бібліотек, основу якого складала робота по придбанню, обліку і зберігання краєзнавчих видань.

Третій етап еволюції формування краєзнавчих фондів бібліотек припадає на ХІІІ ст. Для цього етапу характерне розширення кола бібліотек, які поповнюють свої фонди краєзнавчими місцевими, обласними виданнями. Головними фондотримачами краєзнавчих видань, крім монастирських, стають бібліотеки при державних установах, навчальних закладах і різноманітних місцевих товариствах. З другою половиною ХІІІ ст. пов'язують виникнення в Україні наукового краєзнавства /1, с.115-116/, яке вимагало відповідної джерельної бази для свого розвитку. В цей час не тільки збільшується обсяг виробництва, але й обсяг придбання бібліотеками краєзнавчих видань.

Поряд з центральними урядовими бібліотеками /бібліотека Посольського приказа, Московського друкарського двору, Патріарша бібліотека/, в яких були зібрані повні збірки друкованих і неопублікованих документів, присвячених окремим губерніям і повітам, розширювалась мережа бібліотек на місцях: у губерніях - при губернських канцеляріях, у провінціях - при провінціальних канцеляріях, у повітах - при земських канцеляріях /13, с.44-45/. Спочатку тут збиралися переважно неопубліковані краєзнавчі документи: межові книги, креслення, повітові плани, атласи, жалувані грамоти тощо. Але згодом у фондах цих бібліотек почали переважати друковані краєзнавчі видання: топографічні описи, географічні словники, путівники, нариси, книги, присвячені певним територіям України, а також видання, в яких знаходили висвітлення місцеві події, факти

тощо. У 80-90-ті рр. ХІІІ ст. в Україні набули розповсюдження три види "Описів намісництв". Перший вид опису охопив Київське, Чернігівське і Новгород-Сіверське намісництва. Вони містили короткі відомості про умови судоплавання річками, про підприємства, пам'ятки культури та історії. Другий вид - топографічні описи - фіксували відомості про намісництво, окремі губернські і повітові міста та деякі поселення. Було складено Катеринославський і Харківський /1785/, а також Чернігівський /1786/ описи намісництв. Третій вид описів - скорочені описи /Іб, с.30/ - було складено практично в усіх губерніях України, що значно збагатило склад краєзнавчих фондів бібліотек.

Другу половину ХІІІ ст. прийнято вважати часом виникнення наукового краєзнавства, коли за ініціативою М.В.Ломоносова при складанні "Ландкарти Російської" /1760 р./ було розіслано по країні краєзнавчі анкети. До збирання краєзнавчих відомостей про різні місцевості країни були залучені не тільки члени Вільного економічного товариства /створене в 1765 р./, але й місцеве населення, краєзнавці /"краєзнавці"/. Зокрема, за завданням товариства видатний український поет Т.Г.Шевченко виїздив до Полтавської губернії з метою вивчення особливостей цього краю /І, с.116/. В кінці ХІІІ ст. членами південного відділення товариства було опубліковано низку путівників з історії окремих міст України, в яких висвітлювалася історія вулиць, бібліотек, підприємств, пам'яток культури /Іб, с.20/. Пізніше в Україні з'явилися й географічні словники з окремих її місцевостей. Це розширвало книжкову базу краєзнавчих фондів бібліотек, що функціонували при місцевих канцеляриях та інших державних установах. Зберігалися краєзнавчі документи у досить сприятливих умовах, їхня систематизація здійснювалася за територіальною ознакою /43, с.51/.

Крім названих, краєзнавчі документи збирали й бібліотеки наукових та навчальних закладів, які мали на той час більш-менш достатні грошові й видавничі можливості. Це переважно бібліотеки при академіях наук та університетах. Найбільша збірка краєзнавчих видань була зібрана у бібліотеці Академії наук у Петербурзі. Вона була фактично першою державною публічною бібліотекою в Російській імперії. Друге видання опису цієї бібліотеки /1741 р./ має такі розділи, як "Історія універсальна. Хронологія і географія", "Атласи і книги топографічні".

Аналогічні розділи має опис бібліотеки Києво-Могилянської академії /6, с.39/. У названих розділах знайшла відображення вся зібрана у фондах цих бібліотек краєзнавча література. Саме в цей час зафіксовано перший факт виділення краєзнавчих документів в самостійний фонд, пов'язаний з навчальною бібліотекою. У ХІІІ ст. конректор Домської школи міста Риги і одночасно її бібліотекар Агелут зібрав всю літературу з історії Прибалтики і об'єднав її у спеціальному фонді "Лівоніка" /15, с.10/. Таким чином було започатковане організаційне об'єднання краєзнавчих документів у самостійну збірку.

В ХІІІ ст. краєзнавчі документи виступають об'єктом збирання і зберігання бібліотек приватних осіб. Це переважно видання з історії рідного краю. Описи приватних бібліотек свідчать, що тут найчастіше зустрічаються такі видання, як "Московские" и "Санкт-Петербургские ведомости", труд С.П. Крашеніннікова "Описание земли Камчатки", В.М.Татищева "История Российская", Г.Ф. Міллера "Описание Сибирского царства", О.А.Радічева "Путешествие из Петербурга в Москву", "Атлас Российский", "Летописец Киевской печати" та ін. /18, с.48-49/. Курський поміщик І.П. Анненков зібрав у своїй бібліотеці цінні матеріали з історії М.Курська /18, с.34/.

Проте у цей час краєзнавча література ще не набула широкого розповсюдження не тільки у громадських, але й приватних бібліотеках. По-перше, тому, що краєзнавчих книг видавалося дуже мало. В основному друковані відомості про той чи інший край були розкидані у формі статей в різних столичних і провінційних періодичних виданнях. Число книг і збірників, присвячених окремим територіям країни, було вкрай мізерним /8, с.7/. По-друге, краєзнавчі видання були малодоступними ще й з причини їхньої дорожечі. Так, у одній з монографій існує таке порівняння: купець, який мав, наприклад, три карбованці, міг купити на них, скажімо, коня або двотомне видання С.П. Крашеніннікова "Описание земли Камчатки" /18, с.5/.

Отже, на даному етапі активізується використання краєзнавчих фондів не тільки з боку науковців, але й місцевого населення. Існують спроби виділення краєзнавчих видань в окремий фонд.

Четвертий етап розвитку формування краєзнавчих фондів бібліотек України припадає на XIX – початок XX ст. Характерною його особливістю є те, що громадський інтерес до вивчення місцевої історії, природи, економіки, культури краю досяг вищого рівня. Крім зазначених, до формування краєзнавчих фондів залучаються університетські, шкільні й музейні бібліотеки. З виникненням в Україні губернських, повітових і волосних публічних бібліотек краєзнавча функція одержала офіційного визнання. Краєзнавство оформилося в самостійний напрям діяльності бібліотек регіонального рівня, основу якого складало формування і використання краєзнавчих фондів.

На необхідність врахування місцевої специфіки при комплексуванні фондів, придбання літератури про рідний край і всіх місцевих видань звертається увага практично в усіх статутах і положеннях публічних бібліотек, в усіх більш-менш значних керівництвах з питань організації публічних бібліотек того часу. Місцева інтелігенція провінційних міст веде активну боротьбу за надання прав народним бібліотекам на придбання місцевих періодичних видань, книг та інших документів. Нарешті, на Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи /1911 р./ було вирішено питання про створення при всіх громадських бібліотеках "місцевих" відділів. З метою успішного виконання бібліотеками функцій краєзнавчих осередків з'їзд ухвалив створити місцевий примірник творів друку і постачати ним безплатно й негайно по шляху всі без винятку публічні бібліотеки /12, с.11/.

Базовим інтенсивного формування краєзнавчих фондів бібліотек стало зростання обсягу видання краєзнавчих періодичних і неперіодичних видань в Україні. Відкриваються друкарні в периферійних містах. Найбільш плідно працювали друкарні в Києві, Одесі та Харкові /6, с.48/. Значною подією став вихід у світ на початку XIX ст. газет "Губернські відомості", а пізніше – "Спархіяльні відомості". В Україні виходять Волинські, Катеринославські, Київські, Полтавські, Таврійські, Харківські, Херсонські, Чернігівські і Бессарабські губернські відомості /6, с.94/.

Велику роботу по вивченню різних місцевостей України та виданню друкованих праць проводили губернські статистичні комітети та вчені архівні комісії. Вони друкували монографії, збірники, порайонні описи України, довідково-статистичні матеріали, географічні словники, путівники, статті в періодичних виданнях та ін. Так, Полтавською вченою архівною комісією було видано 15 друкованих праць з історії губернії. Тільки перу її секретаря І.Павловського належить 150 монографій, нарисів та статей краєзнавчого змісту /1, с.116/. Велику увагу вивченню рідного краю приділяють й письменники І.Франко, Л.Українка, В.Г.Жураченко та ін. Належна книжкова база сприяла активізації формування краєзнавчих фондів бібліотек.

На даному етапі формуванням краєзнавчих фондів займаються бібліотеки університетів та інших навчальних закладів, музеїв, а також створені в країні губернські публічні бібліотеки. Згідно зі статутом викладачі університету повинні були вивчати губернії, які входили до його навчального округу, і публікувати результати своїх досліджень. Так, Харківський університет до 1832 р. керував навчальним округом, до якого входило 14 губерній і 7 областей. Краєзнавчі видання викладачів університету збиралися в його бібліотеці. Професором цього університету Д.І.Багалієм було видано 314 робіт з історії української культури, освіти, письменства, серед яких праці з історії Слобожанщини та Харкова /19, с.118-119/. Значні збірки краєзнавчих видань були зібрані також у бібліотеках Київського, Львівського та Чернівецького університетів /15, с.14-15/. Остання вважалася крайовою бібліотекою Галичини, з 1807 р. отримувала місцевий обов'язковий примірник творів друку, а з 1815 р. розпочала систематичну роботу по збиранню рукописних книг і часописів, виданих у Галичині і частково на Буковині.

Саме в XIX - на початку XX ст. формування краєзнавчих фондів і виділення їх у самостійну збірку є одним із пріоритетних напрямів діяльності публічних бібліотек України. В статутах, положеннях та звітах губернських бібліотек, які створювалися у цей час, підкреслювалося їх особливе завдання по придбанню літератури, "служачою для изученія края" /17, с.355/. Л.Б.Хавкіна вказувала, що подібно до того, як

державна бібліотека збирає все, що виходить в країні, бібліотека, яка обслуговує велике місто чи цілу область, з метою збереження місцевих видань, повинна збирати все, що там друкується, а головне, повинна збирати матеріали для всебічного вивчення краю і не тільки друковані, але й рукописні /17, с.134/. Для створення місцевих осередків пропонувалося впровадити безкоштовний місцевий обов'язковий примірник творів друку.

Досить нові краєзнавчі збірки були створені у Київській, Одеській, Катеринославській, Харківській, Херсонській та інших публічних бібліотеках /6, с.207-208/.

Перед Одеською губернською публічною бібліотекою з дня її заснування було поставлено завдання комплектувати збірку краєзнавчих і місцевих видань. Градоначальник міста видав наказ про обов'язкову доставку до Одеської публічної бібліотеки двох примірників усіх видань, які вийшли у місті /12, с.125/. У 1874 р. тут було створено краєзнавчий фонд "Новоросіка" /пізніше він отримав назву "Одесіка" /його мета - придбати "все, по можливості, сочинення как на русском, так и на иностранных языках, которые трактуют о нашем городе и Новороссийском крае" /II, с.3/. Основним джерелом поповнення фонду була благодійна діяльність одеситів. У фонді були зібрані книги з географічним, гідрологічним і кліматичним описом Одеси і всього південного регіону України.

Фонд розкривав етнографічний і становий склад населення, його побут, культуру, характер занять, стан землеробства і землеволодіння, економіку і статистику виробництва, розвиток торгівлі, банківської справи, бірж, акціонерних товариств та ін. Більшість з цих краєзнавчих матеріалів не втратили своєї наукової цінності і дотепер.

Херсонська громадська бібліотека з дня свого заснування у 1872 р. приділяла значну увагу формуванню фонду видань краєзнавчого змісту і місцевого походження. У 1892 р. тут було створено "місцевий" відділ ім.Потьомкіна, де збиралися рукописи, твори друку, археологічні і природничо-історичні предмети місцевого значення. Краєзнавчий фонд бібліотек мав таку структуру: а/ край у природно-історичному відношенні; б/ земське і міське управління та господарство;

в/ сільське господарство, промисли і торгівля; г/ медицина і медицина статистика; д/ стан освіти; е/ статистика; ж/ довідкові книги /7, с.18/.

У 1886 р. була відкрита для відвідувань Харківська громадська бібліотека, у структурі якої був створений місцевий відділ /з 1903 р. - український відділ/. Тут був зібраний цінний краєзнавчий матеріал: земські і міські видання, звіти бібліотек, просвітницьких Товариств, матеріали про роботу шкіл, лікарень, фабрик, заводів, банків та ін. Завдяки меценатам відділ безперервно поповнювався краєзнавчими і місцевими виданнями, які відображали історію та сучасний стан краю, його громадське життя /10, с.13/.

У 1891 р. місцевий відділ було засновано в Чернігівській громадській бібліотеці, в якому збиралися не тільки рукописи і твори друку, але й речові пам'ятки краєзнавчого значення. У спеціальному відділі "Історія Києва" Київської громадської бібліотеки зосереджувалися матеріали /друковані та неопубліковані/ з історії міста. Отже, у публічних бібліотеках України цього часу використовувалося два способи розміщення краєзнавчого фонду. Якщо бібліотека мала місцевий відділ, краєзнавчі документи зберігалися у ньому. При відсутності такого відділу видання місцевого змісту і походження зберігалися разом з іншими документами переважно у таких розділах фонду, як історія, географія, подорожі тощо.

Бібліотеки вели роботу по розкриттю краєзнавчих збірок перед читачами через складання карткових і друкованих каталогів. Такі каталоги було створено в Черченській, Київській, Катеринославській, Одеській, Полтавській, Таврійській, Харківській та Херсонській публічних бібліотеках /6, с.307/. Крім того, краєзнавчі видання виділялися в спеціальному розділі систематичного каталога. Тобто, в XIX - на початку XX ст. каталоги починали виконувати свою безпосередню функцію по відображенню зібраного у бібліотеці фонду, а не роль облікового інвентаря.

Таким чином, формування краєзнавчих фондів бібліотек України пройшло чотири основні етапи свого розвитку, кожний з яких характерний певними особливостями і означає відповідний рівень їх удосконалення. Головним результатом зазначеного

періоду є становлення бібліотечного краєзнавства як самостійного напрямку діяльності бібліотек, основу якого складає формування краєзнавчого фонду. Придбанням краєзнавчих видань займалися практично всі існуючі на той час бібліотеки: спочатку монастирські та навчальні, згодом – університетські, потім – губернські і повітові публічні бібліотеки, у фондах яких найповніше збиралися видання про рідний край. В цей час започатковуються такі напрями формування краєзнавчих фондів, як придбання, облік, розміщення, зберігання та використання краєзнавчих видань. Широкого розповсюдження набуло створення карткових і друкованих каталогів, в яких відбивалися краєзнавчі видання з метов їх розкриття перед читачами. Досвід, набутий бібліотеками в цей період, – надійна база для його подальшого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аббасов А.М. Основні етапи розвитку вітчизняного краєзнавства // Укр. іст. журн. – 1969. – №12. – С.115-222.
2. Абрамов К.И., Васильченко В.Е. История библиотечного дела в СССР /до 1917 года/: Учебник для студ. библиотечных /МГБИ. – М.: Сов.Россия, 1969. – 199 с.
3. Автократова М.И., Буганов В.И. Сокровища документов прошлого /АН УССР. – М.: Наук.думка, 1986. – 166 с.
4. Васильченко В.Е. Очерк истории библиотечного дела в России XI-XII века. – М.: Изд-во культпросветлит., 1948. – 227 с.
5. Ключевский В. Древнерусские жития святых как исторический источник. – М., 1871. – 42 с.
6. Корнейчик І.І. Історія української бібліографії: Древогнєвий період /Нариси/. – Х.: Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1971. – 374 с.
7. Кушнарєнко Н.М. Історія бібліотечного краєзнавства в Україні: Навч. посібник. – Х.: ХДІК, 1993. – 112 с.
8. Мамонтов А.В. Краеведческая библиография в России в дореволюционный период: Учеб. пособие /ЛГУИ. – Л., 1974. – 24 с.

9. Одесская государственная научная библиотека им. А. И. Герцена: Ист. очерк. - Одесса, 1941. - 126 с.
10. Отчет Харьковской общественной библиотеки за девятнадцатый год ее существования /с 1-го окт. 1904 г. по окт. 1905 г./ и ее филиальных отделений. - Х., 1906. - 24 с.
11. Ракуленко Г. Что имеем, не храним, потеряем - плачем //Одесс. вестн. - 1995. - № 145. - С. 3.
12. Резолюции Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу, состоявшегося в С.-Петербурге с 1-го по 7-е июня 1911 года. - Спб., 1912. - 22 с.
13. Самошенко В. Н. История архивного дела в дореволюционной России: Учеб. пособие. - М.: Высш. шк., 1989. - 215 с.
14. Слуховский М. И. Библиотечное дело в России до XVIII века: Из истории книжного просвещения. - М.: Книга, 1968. - 231 с.
15. Талалакина О. И. Краеведческая работа библиотек: Учеб. пособие /МГИК. - М., 1973. - 93 с.
16. Третя республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тез. доп. - К., 1984. - 283 с.
17. Хавкина Л. Б. Библиотеки, их организация и техника: Руководство по библиотековедению. - 2-е изд., перераб. и доп. - Спб.: Изд. автора, 1911. - 404 с.
18. Хотеев И. И. Книга в России в середине XVIII века: Частные книжные собрания /В-ка АН СССР. - Л.: Наука, Ленинград. отд., 1969. - 142 с.
19. Орченко О. Академік Дмитро Іванович Багалій і Слобідська Україна //Трапор. - 1988. - № 6. - С. 118-121.

Н. Ф. Колосова

**БІБЛІОГРАФІ. ТЕХНІЧОЇ БІБЛІОГРАФІЯК ЗАСІВ ВИВЧЕННЯ
БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ З ВИГЛЯД ТЕХНІКИ**

Посилення уваги до вивчення бібліографічної продукції України як складової репертуару української книги припадає на 20-ті рр. нашого століття. У створення повчачників і оглядів бібліографічних посібників зробили свій внесок видатні